

Földrajz

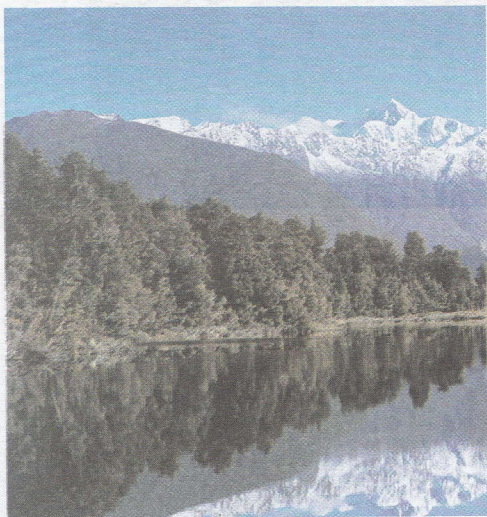
Európa–Románia–Európai Unió Alapkérdések

Tankönyv a XII. osztály számára

Octavian Mândruț

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A.

I. Európa és Románia – alapvető földrajzi elemek	7
1. A román térség és az európai térség	8
1.1 Európa és Románia – általános földrajzi jellemzők	8
1.2 A földrajzi helyzet és a határok	10
2. Európa és Románia meghatározó természetföldrajzi elemei	12
2.1 A fő domborzati formák – szerkezetmorfológiai lépcsők és egységek ...	12
2.2 Genetikai domborzati formák	14
2.3 Fő domborzati egységek	16
2.4 Az éghajlat – genetikai tényezők, éghajlati elemek és éghajlati régiók	18
2.5 Európa és Románia szinoptikus térképe	22
2.6 Európa és Románia vízrajza – általános bemutató	24
2.7 A Duna és a Fekete-tenger	26
2.8 Élővilág és talajok	28
2.9 Természeti erőforrások	30
3. A társadalomföldrajz elemei – Európában és Romániában	32
3.1 Európa országai – Románia mint európai állam	34
3.2 Népségszociológiai jellemzők	36
3.3 Európa városainak rendszere	38
3.4 London, Párizs, Bécs és Moszkva földrajzi elemzése	40
3.5 Bukarest, Konstanca, Temesvár földrajzi elemzése	42
3.6 Gazdasági tevékenység – általános jellemzők	44
3.7 Egy iparág elemzése – energetika	46
3.8 Szállítási rendszerek	48
3.9 A környezet és a táj	50
3.10 Földrajzi régiók Európában és Romániában	52
3.11 <i>Egyes európai és romániai régiók sajátosságai*</i>	54
3.12 A Kárpátok – esettanulmány egy földrajzi régióról	56
3.13 Románia szomszédai	58
Teszt – Európa és Románia – alapvető földrajzi elemek	64
II. Románia és az Európai Unió	65
1. Az Európai Unió megalakulása – az európai integráció fejlődése	66
2. Az Európai Unió földrajzi, politikai és gazdasági jellemzői	68
3. Az Európai Unió államai	70
3.1 Általános nézetben, szintézisben	70
3.2 Esettanulmányok	72
Franciaország, Németország	72
Nagy-Britannia, Olaszország	74
Spanyolország, Portugália	76
Görögország, Ausztria	78
<i>Az Európai Unió többi országa*</i>	80
4. Az európai unió régiói és a földrajzi tér szervezése*	84

5. Románia, mint az Európai Unió része	86
5.1 Románia földrajzi adottságai és az Európai Unió	86
5.2 Románia és az Európai Unió országai – földrajzi, gazdasági és kulturális kapcsolatok	88
5.3 A földrajzi tér szervezése és a területfejlesztés az Európai Unióban, illetve Romániában*	90
5.4 Energiagondok az Európai Unióban és Romániában. Más közös problémák*	92
Teszt – Románia és az Európai Unió	94

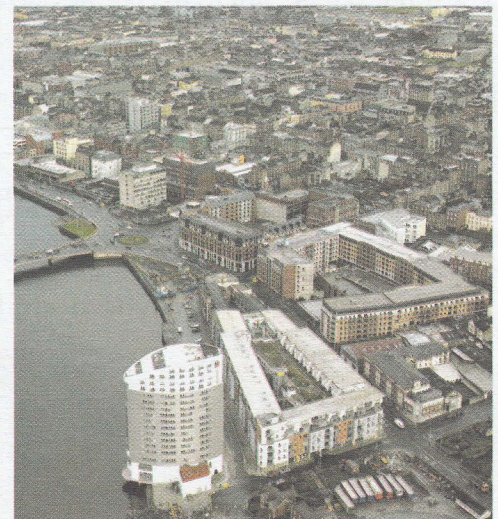

III. Európa és az Európai Unió a jelenkori világban	95
1. A jelenkori világ alapvető problémái – dióhéjban	96
2. Európa szerepe a jelenkori világban	98
3. Az Európai Unió és a kortárs világ egyéb gazdasági és geopolitikai csoportosulásai	100
4. Mondializálódás, internacionalizálódás és globalizálódás – európai tekintetben	102
5. Európa, az Európai Unió és Románia az elkövetkező évtizedekben	104
Teszt – Európa és az Európai Unió a jelenkori világban	106

IV. Európa és Románia – szociálgeográfiai és kulturális földrajzi elemek* ...	107
1. A hagyományos területhasználat típusai*	108
2. Emberi közösségtípusok, mentalitások*	110
3. Európa társadalmi sokfélesége*	112
4. Területi struktúrák és a társadalmi mobilitás*	114
5. A szociálgeográfia és a kulturális földrajz közötti viszonyrendszer Európa és Románia esetében*	116
Teszt – szociálgeográfiai és kulturális földrajzi elemek	118

V. A szolgáltatások és a közigazgatás földrajzi elemei – Európában és Romániában**	119
1. Közlekedési útvonalak és közlekedési eszközök**	120
2. Gazdasági kapcsolatok, turisztika, kereskedelem és kiegészítő tevékenységek**	122
3. Közigazgatási földrajzi elemek**	124
Záró teszt*	126

Bibliográfia	128
---------------------------	------------

* A dőlt betűvel és egy csillaggal kiemelt leckék a differenciált curriculumot jelentik az elméleti ágazat humán profilú társadalom tudományi osztályai számára.

** A dőlt betűvel és két csillaggal kiemelt leckék a technológiai ágazat szolgáltatási és adminisztrációs területeinek szakirányaira vonatkoznak.

EURÓPA ÉS ROMÁNIA – ALAPVETŐ FÖLDRAJZI ELEMEL

A tankönyv első, legkiterjedtebb részében egymással párhuzamosan mutatja be Európa és Románia alapvető földrajzi jellegzetességeit. A bemutatás progresszíven történik: földrészünk általános jellemzőitől eljut Románia sajátosságaihoz.

Európa és Románia földrajzi jellemzőinek összefüggő elemzése alapjául az a tény szolgál, hogy az ország földrajzi tere beilleszkedik a földrész egészébe, ami feltételezi azt, hogy előbb a nagyobb földrajzi térség alapvonásait mutatjuk be, majd a két terület közös jellemzőit, végül pedig a kisebb terjedelmű térség sajátosságait vesszük számba.

Különleges figyelmet fordítunk az európai és az országos földrajzi tér közötti összefüggések felismerésére, ezek magyarázatára valamint Románia földrajzi sajátosságainak feltárására Európa földrajzi jellegzetességeihez viszonyítva.

Ennek a fejezetnek a tanulmányozása által lehetőségek van új képességeket kifejleszteni:

- az Európa és Románia földrajzi jellegzetességeinek bemutatásához szükséges sajátos szakkifejezések és szaknyelv használatában;
- e jellegzetességek egymáshoz viszonyított magyarázatában;
- az országos és az európai térség jellemzői közötti kapcsolat magyarázásában;
- az Európa és a Románia földrajzának megismeréséhez szükséges különféle információs források használatában;
- abban, hogy összefüggésben tárgyaljátok a földrész, az ország és a különféle régiók természeti és társadalmi rendszereit;
- hogy értelmezni tudjátok az elemzett kartográfiai ábrázolásokat;
- hogy megértsétek a tanulmányozott földrajzi térségek természeti és társadalmi változatosságát.

1.1. EURÓPA ÉS ROMÁNIA – ÁLTALÁNOS FÖLDRAJZI JELLEMZŐK

EURÓPA

A mellékelt térkép (1. ábra) egyszerű képet nyújt arról, hogy mi az, ami **európai földrajzi térségnek** tekinthető, különösképpen annak természetes kiterjedéséről, amely életteret kínál az emberi közösségek számára.

Kiterjedés és folytonosság szempontjából úgy tűnik, mintha Európa Ázsia meghosszabbítása lenne (olyan, mint egy kiterjedt „félsziget”). Ezért gyakran úgy tekintik, hogy a két kontinens (Európa és Ázsia) tulajdonképpen egyetlen földrészt alkot, amit **Eurázsianak** neveznek.

Európa és Ázsia határa – az Urál-hegység, továbbá az Urál folyó, a Kaszpi-tenger és a Kaukázus-hegység – egyezményes határnak tekinthető.

Ha elemezzük a térképet (1. ábra), megállapíthatjuk, hogy Európának több, azonnal felismerhető jellemző vonása van:

- partjai tagoltak, a földrész területének és területének aránya a legnagyobb, a többi kontinenshez viszonyítva (1. DOK);

- nagy kiterjedésű félszigetek és külső szigetek jelenléte;

- délről északra egymással párhuzamos, szélességi övezetek vannak, amelyeknek központi tengelyében helyezkedik el az Alpok–Kárpátok-hegyvonulat valamint a Duna (*Dunărea*) medencéje;

- belső, többé-kevésbé zárt tengerek (Balti-tenger, Fekete-tenger / *Marea Neagră*).

Ha a Balti-tenger és a Fekete-tenger között képzeletbeli vonalat húzunk, az két részre osztja Európát: a kontinentális Európára, keleten és a félszigeti Európára, nyugaton; ezt a vonalat olykor „balti – fekete-tengeri földszorosnak” nevezik. Ez a képzeletbeli vonal (nagyjából Kalinyingrád és Odessza között) mintegy leszűkíti Európát, lehetővé teszi azt, hogy világosan szétválasszuk a két felét.

ROMÁNIA

Ha Európa térképét nézzük és azon belül azt a térséget, ahol Románia található (2. ábra), megállapíthatjuk, hogy van néhány fontos közös földrajzi elem: a Kárpátok (*Carpații*, 3. ábra), a Duna (*Dunărea*, 4. ábra), a Fekete-tenger (*Marea Neagră*) és az Alföld (*Câmpia Panonică*) közös. Románia a „balti–fekete-tengeri földszorosot” nyugatra helyezkedik el. Románia (2. DOK) **kárpáti, dunai, fekete-tengeri, pannon** országnak tekinthető, tehát földrajzi helyzete alapján **közép-európai**.

A földrajzi térségünk **kárpáti** jellege nyilvánvaló, hiszen a Kárpátok vidéke foglalja el az ország területének 60 %-át, sőt ennek az európai hegyláncnak a nagyobbik része, 55 %-a, országunk területén található.

A **dunai** jelleg onnan adódik, hogy e nagy európai folyó leghosszabb szakasza (38 %) érinti Románia területét, az ország szinte egész területe, (97 %) a Duna vízgyűjtő medencéjéhez tartozik, és a nagy folyam torkolatvidéke, a Duna-delta, az ország területén található.

Annak ellenére, hogy a román tengerpart viszonylag kis terjedelmű más fekete-tengeri országok partvidékéhez viszonyítva, Románia **fekete-tengeri** országnak tekinthető. Felszínét és hidrográfiai adottságait tekintve pedig Románia szélesre tárul az Alföld és Közép-Európa felé, innen adódik **pannon jellege**.

Románia területe Európának közel 2,5 százalékát jelenti, lakosságát tekintve pedig a 3 százalékát. Világviszonylatban Románia a szárazföld 0,16 százalékát foglalja el, és a Föld lakosságának 0,34 százalékát teszi ki. Fizikai földrajzi viszonylatban Románia egyaránt tekinthető kárpáti, dunai, pannon és fekete-tengeri térségnek. Humán földrajzi szempontból pedig a fő jellemzője az, hogy területét nagyrészt neolatin népesség lakja, amely a **rómaiság keleti ágát** képezi.

FOGALOMTÁR

Térség – általános megnevezés, amely egy bizonyos földrajzi területre, valamint az ott található felszíni elemek, földrajzi folyamatok és jelenségek egészére vonatkozik.

Kárpáti – a Kárpátok-hegyvonulatra valamint annak a jellemzőire vonatkozó megnevezés.

Dunai – a Dunára utaló megnevezés (a szó latin eredetije Danubius), a folyó jellegzetességeire és a vízgyűjtő területére kifejtett hatására vonatkozik.

Pannon – a Kárpát-medencére és tulajdonságaira vonatkozik.

Fekete-tengeri – az ennek a tengernek a mentén elhelyezkedő országok megnevezése (a Fekete-tenger latin neve Pontus Euxinus).

Pontuszi–balti–földszoros – a Balti-tenger és a Fekete-tenger egymáshoz legközelebbi pontjait összekötő képzeletbeli vonal.

A rómaiság keleti ága – a római térség keleti fele, ahol a civilizáció sajátosságait a Római Birodalom korából eredeztetik.

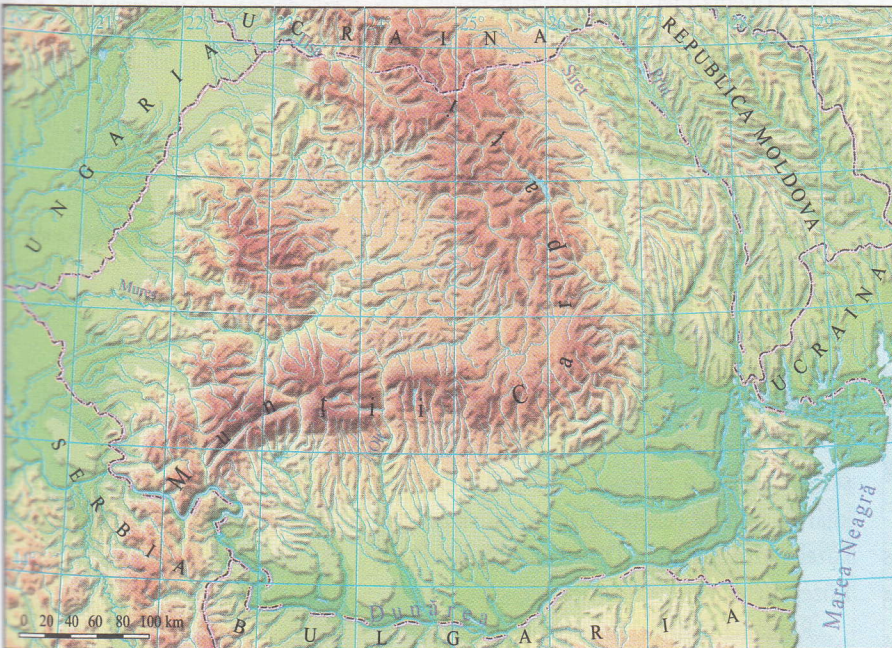
GYAKORLATOK

1. Tekintsetek Európa térképére (1. ábra) és azonosítsátok az ott látható elemeket: állapítsátok meg a félszigetek, szigetek, kültengerek helyét, alakját, nagyságát, nevét, valamint a folyók és hegyláncok irányát.

2. Nézzétek meg, milyen földrajzi elemek azonosíthatók Románia térképén (2. ábra).

1. ábra. Az európai földrajzi térség

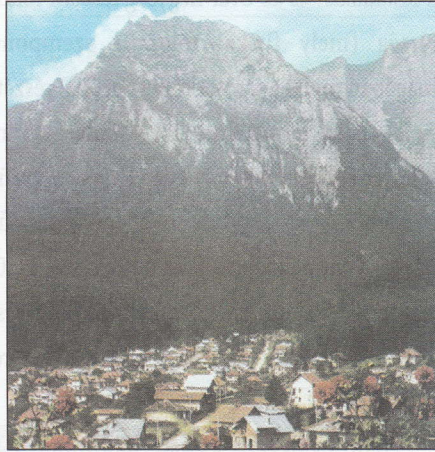
2. ábra. Románia földrajzi térsége

2. DOK Európatól Romániáig

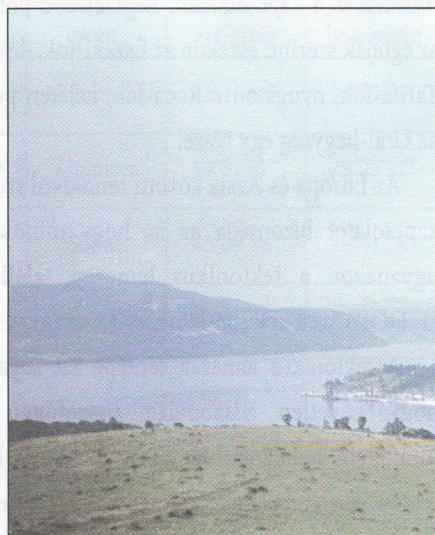
A fenti térképek sorrendben a nagyobb térségtől (Európa) a kisebb (Románia) felé haladva világosan érzékeltetik a lépték változását; az első térképen látható elemek egy része ugyanis felnagyítva, részleteiben is jelentkezik a kisebb térséget ábrázoló második térképen.

1. DOK A terület és a kerület közötti arány

Földrész	Terület (millió négyzetkilométer)	A partvonal hossza (kilométer)	Kerület/terület (km/millió km ²)
Európa	10,4	38 000	3 654
Ázsia	44,3	62 000	1 396
Afrika	30,2	30 500	1 010
Észak- és Közép-Amerika	24,1	75 500	3 133
Dél-Amerika	18,1	32 000	1 768
Ausztrália	7,6	19 700	2 592
Antarktisz	13,1	30 000	2 290

3. ábra. A Kárpátok - Bucsecs-hegység (Munții Bucegi)

4. ábra. Az Al-Duna Baziás (Bazias) és Vaskapu (Porțile de Fier) között